

บทบัญญัติว่าด้วยการทำกุรบาน: กรณีศึกษาทัศนะของอุละมาอ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำกุรบาน

The Provision on Qurban: A Case Study on the Opinions of  
Scholars regarding Qurban Practices

ฮามดัน ดาตุ<sup>1</sup> ฮานาฟี วงษ์หลี<sup>2</sup>  
Hamdan Datu<sup>1</sup> Hanafi Wonglee

(Received: Nov 23, 2024; Revised: Aug 22, 2025; Accepted: Dec 03, 2025)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเชิงเอกสารนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบัญญัติการทำกุรบานตามหลักฐานทางศาสนาอิสลาม และวิเคราะห์ทัศนะที่แตกต่าง (คิลาฟ) ของอุละมาอ์เกี่ยวกับประเด็นสำคัญของการทำกุรบาน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการศึกษาศาสนาเอกสารปฐมภูมิ (อัลกุรอาน และอัลหะดีษ) และทุติยภูมิ (ฟิกฮ์ทั้งสี่สำนักและงานวิชาการร่วมสมัย) จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการสังเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ ผลการศึกษาพบว่า อุละมาอ์ส่วนใหญ่ถือว่าการทำกุรบานเป็นสุนนะฮ์มุอากัด สำหรับผู้ที่มีความสามารถทางการเงิน โดยดำเนินการหลังละหมาดวันอีดิลอัฎฮา (10 ชุลหิจญะฮฺ) ถึงสิ้นสุดวันตัจริก (13 ชุลหิจญะฮฺ) อย่างไรก็ตาม มีความแตกต่างระหว่างมัซฮับในประเด็นสถานะทางกฎหมาย (ฮะนะฟีถือว่าเป็นวาญิบ) เจื่อนไขของสัตว์ และลำดับความเหมาะสมของชนิดสัตว์ (ชาฟีอีให้ความสำคัญกับแกะ-แพะ ขณะที่มัซฮับอื่นเน้นอูฐ-วัว) การศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นของฟิกฮ์อิสลามในการตอบสนองต่อบริบทสังคมที่หลากหลาย

คำสำคัญ: บทบัญญัติอิสลาม, การทำกุรบาน, ทัศนะของอุละมาอ์, อีดิลอัฎฮา, ฟิกฮ์เปรียบเทียบ

ABSTRACT

This documentary research aims to study the Islamic provisions on Qurban according to religious evidence and analyze the differing views (khilaf) of Islamic scholars on key issues of Qurban practice. The qualitative research methodology involves examining primary sources (the Qur'an and Hadith) and secondary sources (classical fiqh texts from four madhahib and contemporary scholarly works), followed by content analysis and comparative synthesis. The findings reveal that the majority of scholars consider Qurban as Sunnah Mu'akkadah (highly emphasized Sunnah) for those with financial capability, performed after Eid al-Adha prayer (10th Dhul-Hijjah) until the end of Tashriq days (13th

<sup>1</sup> สาขาวิชาการสอนอิสลามศึกษา หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

<sup>1</sup> Islamic Studies Teaching Program, Master of Education Curriculum, Faculty of Education, Yala Rajabhat University (Corresponding author / Email: drhamdandatu@gmail.com)

<sup>2</sup> สาขาอิสลามศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

<sup>2</sup> Islamic Studies, Bachelor of Arts Program, Faculty of Education, Yala Rajabhat University (Email: hanafi.w@yru.ac.th)

Dhul-Hijjah). However, differences exist among madhahib regarding legal status (Hanafi considers it Wajib), animal conditions, and preference of animal types (Shafi'i prioritizes sheep-goats while others emphasize camels-cattle). This study demonstrates the flexibility of Islamic jurisprudence in responding to diverse social contexts.

**Keywords:** *Islamic Provisions, Qurban, Views of Scholars, Eid al-Adha, Comparative Fiqh*

## บทนำ

การทำกุรบาน (Qurbani หรือ Udhiyah) เป็นหนึ่งในพิธีกรรมสำคัญของศาสนาอิสลามที่มีรากฐานจากคัมภีร์อัลกุรอาน อัลหะดีษ และอิญมาอ (ฉันทามติของนักวิชาการศาสนา) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์และสร้างความใกล้ชิดกับพระองค์ (M.Th.I., 2025; Kudhori et al., 2023) พื้นฐานทางศาสนาของการทำกุรบานสามารถสืบย้อนไปถึงเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์อิสลาม คือการที่ท่านนบีมุฮัมมัด (อะลัยฮิสสลาม) ได้แสดงความเชื่อฟังต่ออัลลอฮ์ด้วยการเต็มใจที่จะเชือดพลีบุตรชายของท่าน คือนบีมุฮัมมัด อะลัยฮิสสลาม ตามที่ได้รับพระบัญชาในความฝัน ดังที่ปรากฏในอัลกุรอาน ซูเราะห์อัลศ็อฟฟาต โองการที่ 102 ความว่า “*ครั้นเมื่อ (อิสมาอีล) บรรลุนิติภาวะเติบโต ทำงาน (และไปไหนมาไหน) กับเขา (อิบรอฮีม) ได้แล้ว อิบรอฮีมได้กล่าวว่า โอ้ลูกรัก แท้จริงพ่อได้เห็นในความฝันว่า พ่อจะเชือดเจ้า (ซึ่งเป็นการบัญชามาจากพระเจ้าผู้เป็นเจ้า) ดังนั้นเจ้าลองพิจารณาเถิดว่า เจ้าเห็นเป็นอย่างไร เขากล่าวว่า โอ้พ่อ ท่านจงปฏิบัติตามสิ่งที่ถูกบัญชาเถิด หากอัลลอฮ์ทรงประสงค์ ท่านจะได้พบว่า ข้าพเจ้าเป็นส่วนหนึ่งจากบรรดาผู้ศดัก*” (นักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทยสมาคม, 1998)

อัลลอฮ์ได้ทรงประทานความเมตตาด้วยการส่งแกะมาเป็นการไถ่ และเหตุการณ์นี้ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของการเสียสละและความศรัทธาที่สมบูรณ์ต่ออัลลอฮ์สำหรับมุสลิมทั่วโลก นอกจากนี้ อัลลอฮ์ยังได้ทรงเน้นย้ำถึงความสำคัญของการทำกุรบานในหลายแห่งในอัลกุรอาน เช่น ซูเราะห์อัลเกาษร โองการที่ 2 ความว่า “*ดังนั้นเจ้าจงละหมาดเพื่อพระเจ้าของเจ้าและจงเชือดสัตว์พลี*” (นักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทยสมาคม, 1998)

ในบริบทของงานวิชาการร่วมสมัย มีการศึกษาเกี่ยวกับการทำกุรบานในหลายมิติ โดยเฉพาะในประเด็นทางนิติศาสตร์อิสลาม (ฟิกฮ์) ซึ่ง M.Th.I. (2025) ได้ทำการศึกษาหะดีษเชิงหวัชข้อเกี่ยวกับอุฏฮียะฮ์ ทั้งนี้ Kudhori et al. (2023) ได้วิเคราะห์ประเด็นร่วมสมัยเกี่ยวกับการทำกุรบานด้วยแกะจากมุมมองของ Fiqh al-Taysir ขณะที่ Rosmita et al. (2023) ศึกษาแบบการปฏิบัติกุรบานแบบอริชาน (การรวมกลุ่ม) ในมุมมองของกฎหมายอิสลาม และ Akram et al. (2024) วิเคราะห์การปฏิบัติอิบาดะฮ์กุรบานในชุมชนมุสลิมตามหะดีษศอฮิฮ์อัลบุคอรี

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีงานศึกษาเกี่ยวกับกุรบานหลายงาน แต่ยังขาดการศึกษาที่ครอบคลุมและเปรียบเทียบทัศนะของอุละมาอจากมัซฮับต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทยที่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรม การศึกษานี้จึงมุ่งเน้นที่จะเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการ ดังกล่าว โดยการสังเคราะห์ทัศนะของอุละมาอจากมัซฮับทั้งสี่ (ฮะนะฟี มาลิกี ชาฟีอี และฮันบะลี) ร่วมกับการวิเคราะห์หลักฐานทางศาสนาจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และการนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนมุสลิมไทยร่วมสมัย

การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบัญญัติการทำกุรบานตามแหล่งหลักฐานทางศาสนาอิสลาม ได้แก่ อัลกุรอาน อัลหะดีษ และคัมภีร์ฟิกฮ์คลาสสิก และเพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของทัศนะ

(คิลาฟ) ระหว่างอุละมาจากมัซฮับต่างๆ เกี่ยวกับประเด็นสำคัญของการทำกูรบาน ได้แก่ สถานะทางกฎหมาย เจื่อนใจของสัตว์ และระยะเวลาการปฏิบัติ

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทบทวนพฤติกรรมการทำกูรบานตามแหล่งหลักฐานทางศาสนาอิสลาม
2. วิเคราะห์ความแตกต่างของทัศนะระหว่างอุละมาจากมัซฮับต่าง ๆ เกี่ยวกับประเด็นสำคัญของการทำกูรบาน

### ระเบียบวิธีวิจัย

#### ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาทบทวนพฤติกรรมการทำกูรบานในมิติของนิติศาสตร์อิสลาม (ฟิกฮ์) โดยเฉพาะทัศนะของอุละมาจากมัซฮับสุนนีย์ทั้งสี่ ได้แก่ ฮะนะฟี มาลิกี ชาฟีอี และฮันบะลี ประเด็นที่ศึกษาคครอบคลุมสถานะทางกฎหมาย เจื่อนใจของสัตว์ ระยะเวลาการปฏิบัติ และประเด็นร่วมสมัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษานี้ไม่ครอบคลุมถึงมิติทางประวัติศาสตร์โดยละเอียด หรือการปฏิบัติในมัซฮับอื่น ๆ

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์บทบัญญัติว่าด้วยการทำกูรบานตามหลักฐานทางศาสนาอิสลามและทัศนะของอุละมา การดำเนินการวิจัยประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วยคัมภีร์อัลกุรอาน โดยเฉพาะสุเราะฮ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำกูรบาน เช่น ซูเราะฮ์อัลเกาษร อัลฮัจญ์ และอัลศ็อฟฟาต รวมถึงหะดีษศรีฟจากคัมภีร์หะดีษที่เชื่อถือได้ ได้แก่ ศอฮ์อัลบุคอรี, ศอฮ์มุสลิม, สุนันอบิดาวูด, สุนันอัตติรมิซีย, สุนันอัน-นะสาอี, และสุนันอับนุมาญะฮ์

แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ประกอบด้วยคัมภีร์ฟิกฮ์คลาสสิกจากมัซฮับทั้งสี่ ได้แก่

1. มัซฮับฮะนะฟี al-Hidayah fi sharh bidayat al-mubtadi ของ Al-Marghinani (1197); Bada'i al-sana'i fi tartib al-shara'i ของ Al-Kasani (1191) และ Radd al-muhtar ala al-durr al-mukhtar ของ Ibn Abidin (1836)
2. มัซฮับมาลิกี เช่น al-Muwatta ของ Malik ibn Anas (795); al-Mudawwanah al-kubra ของ Sahnun (854) และ Hashiyat ad-Dusuqi ala al-sharh al-kabir ของ Ad-Dusuqi (1815)
3. มัซฮับชาฟีอี เช่น al-Umm ของ Ash-Shafi'i (820); al-Hawi al-kabir ของ Al-Mawardi (1058) และ al-Majmu' sharh al-Muhadhdhab ของ An-Nawawi (1277)
4. มัซฮับฮันบะลี เช่น al-Mughni ของ Ibn Qudamah (1223); al-Mubdi' fi sharh al-Muqni' ของ Ibn Muflih (1362) และ Kashshaf al-qina' an matn al-Iqna' ของ Al-Bahuti (1641)

นอกจากนี้ ยังรวมถึงงานวิชาการร่วมสมัย ได้แก่ M.Th.I. (2025), Kudhori, et al. (2023), Rosmita, et al. (2023), Akram, et al. (2024), Alqahoom (2023), Wardi & Walidi (2021) และ Musa (2023) รวมทั้งคัมภีร์ฟิกฮ์เปรียบเทียบ al-Fiqh ala al-madhahib al-arba'ah ของ Al-Jaziri (2003) และ Muqaranat al-madhahib fi al-udhiyah ของ Az-Zuhayli (2017)

#### การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากแหล่งเอกสารทั้งภาษาอาหรับ ภาษาอังกฤษ และภาษาไทย โดยเน้นเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติการทำกูรบาน ทั้งจากห้องสมุด ฐานข้อมูลออนไลน์

และแหล่งข้อมูลสารสนเทศอื่นๆ การคัดเลือกเอกสารใช้หลักเกณฑ์ความน่าเชื่อถือทางวิชาการ ความเกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย และความครอบคลุมของเนื้อหา

### การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษานี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการสังเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การจำแนกและจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นหลัก ได้แก่ สถานะทางกฎหมายของการทำกูรบาน เงื่อนไขและคุณสมบัติของสัตว์ ระยะเวลาและขั้นตอนการปฏิบัติ
2. การวิเคราะห์หลักฐานทางศาสนาจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และการตีความของอุละมาอ์ในคัมภีร์ฟิกห์คลาสสิก
3. การเปรียบเทียบทัศนะของอุละมาอ์จากมัซฮับต่างๆ โดยระบุจุดเห็นพ้อง (อิดติฟาก) และจุดที่มีความแตกต่าง (คิลาฟ)
4. การวิเคราะห์เหตุผลและหลักการทางฟิกห์ที่อยู่เบื้องหลังทัศนะแต่ละทัศนะ และ
5. การสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปบทบัญญัติและทัศนะของอุละมาอ์อย่างครอบคลุม

### ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์แหล่งหลักฐานทางศาสนาและทัศนะของอุละมาอ์เกี่ยวกับการทำกูรบาน สามารถสรุปผลการวิจัยได้ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบทบัญญัติการทำกูรบานตามแหล่งหลักฐานทางศาสนาอิสลาม

การทำกูรบานมีพื้นฐานมาจากหลักฐานทางศาสนาที่ชัดเจนทั้งจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และอิญมาอ์ของอุละมาอ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญและบทบาทของพิธีกรรมนี้ในอิสลาม หลักฐานจากอัลกุรอาน อัลลอฮ์ได้ทรงกำหนดให้การเชือดสัตว์พลีเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงความเคารพภักดีดังที่ตรัสไว้ในซูเราะห์อัลฮัจญ์ โองการที่ 34 ความว่า “และสำหรับทุกชุมชน เราได้กำหนดพิธีกรรม เพื่อพวกเขาจะได้กล่าวนามของอัลลอฮ์เหนือสิ่งที่พระองค์ได้ทรงประทานแก่พวกเขา จากบรรดาสัตว์เคี้ยวเอื้อง” อัลลอฮ์ยังได้ทรงชี้แจงว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดของการทำกูรบานคือความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ของผู้กระทำ มิใช่เนื้อหรือเลือดของสัตว์ อัลกุรอานซูเราะห์อัลฮัจญ์ โองการที่ 37 ความว่า “เนื้อของมันและเลือดของมันจะไม่ถึงอัลลอฮ์แต่อย่างใด แต่การยำเกรงของพวกเขาก็จะถึงพระองค์” (นักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทยสมาคม, 1998)

หลักฐานจากอัลหะดีษ ท่านเราะสูลได้ทำกูรบานตลอดชีวิตของท่านและส่งเสริมให้ประชาชาติของท่านปฏิบัติตาม ดังที่ท่านกล่าวไว้ในหะดีษที่รายงานโดยท่านอบีฮุร็อยเราะฮ์ รายงานโดย Ibn Majah, 887 หะดีษที่ 3123) ความว่า “บุคคลใดที่มีความสามารถ (ทางการเงิน) แต่ไม่ทำฮัจญ์ฮะยีฮะ จะอย่าเข้าใกล้สถานที่นั้นมาซ (ละหมาด) ของเรา” นอกจากนี้ ยังมีหะดีษที่อธิบายถึงคุณสมบัติของสัตว์ที่ใช้ทำกูรบาน โดย M.Th.I. (2025) ได้วิเคราะห์หะดีษเชิงหัวข้อเกี่ยวกับฮัจญ์ฮะยีฮะและพบว่าหะดีษหลายบทที่อธิบายถึงเงื่อนไขและมรรยาทของการเชือดสัตว์พลี

บทบาทและความสำคัญของการทำกูรบาน การทำกูรบานมีบทบาทสำคัญหลายประการในสังคมมุสลิมทั้งในมิติทางจิตวิญญาณ สังคม และเศรษฐกิจ ดังที่ Kudhori et al. (2023) ชี้ให้เห็นว่าการทำกูรบานเป็นการแสดงความขอบคุณ (ซูโกร) ต่ออัลลอฮ์การฝึกฝนตนเองให้มีความเสียสละ และการช่วยเหลือผู้ยากไร้ในชุมชน ขณะที่ Rosmita et al. (2023) ระบุว่าการทำกูรบานยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์และความ

สามัคคีในชุมชนมุสลิม โดยเฉพาะผ่านรูปแบบการจัดกรบานแบบกลุ่ม (อริซาน) ที่ช่วยให้ผู้ที่มีรายได้น้อยสามารถมีส่วนร่วมในพิธีกรรมนี้ได้

2. วิเคราะห์ความแตกต่างของทัศนะระหว่างอุละมาอจากมัซฮับต่างๆ เกี่ยวกับประเด็นสำคัญของการทำกรบาน

อุละมาอจากมัซฮับต่างๆ มีทัศนะที่หลากหลายเกี่ยวกับประเด็นสำคัญของการทำกรบาน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นหลายประเด็นดังนี้

### ประเด็นที่ 1 สถานะทางกฎหมายของการทำกรบาน

สถานะทางกฎหมาย (หุกม) ของการทำกรบานเป็นประเด็นที่มีความแตกต่างระหว่างมัซฮับ โดย M.Th.I. (2025) และ Kudhori et al. (2023) ได้สังเคราะห์ทัศนะต่างๆ ไว้ดังนี้

มัซฮับส่วนใหญ่ ได้แก่ มาลิกี ชาฟีอี และฮันบะลี ถือว่าการทำกรบานเป็น "สุนนะฮฺอักกิด" คือเป็นสุนนะฮฺที่ได้รับการเน้นย้ำอย่างมาก แนะนำให้ผู้ที่มีความสามารถทางการเงินปฏิบัติ แต่หากละทิ้งไปจะไม่ถือว่าเป็นบาป อย่างไรก็ตาม การละทิ้งสุนนะฮฺอักกิดโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรถือว่าการกระทำที่ไม่พึงประสงค์ (มักรูฮ) ทัศนะนี้มีหลักฐานจากหะดีษที่ท่านเราะสูล กล่าวว่า “ผู้ที่มีความสามารถแต่ไม่ทำกรบาน จงอย่าเข้าใกล้สถานที่ละหมาดของเรา” ซึ่งแสดงถึงความไม่พอใจแต่ไม่ได้ระบุว่าเป็นบาป (al-Jaziri, 2003)

ในทางตรงกันข้าม มัซฮับฮะนะฟี ถือว่าการทำกรบานเป็น “วาญิบ” คือเป็นข้อบังคับสำหรับผู้ที่มีความสามารถทางการเงิน โดยผู้ที่ละเว้นจะถือว่าได้กระทำความบาป อย่างไรก็ตาม ทัศนะนี้ไม่ถึงขั้นเป็นฟิรฎู (ประเภทเดียวกับละหมาดห้าเวลา) แต่เป็นวาญิบที่มีหลักฐานที่แน่นอนแต่ไม่ถึงขั้นวิธีการสืบทอดที่เด็ดขาด (Al-Marghinani, 1197; Ibn Abidin, 1836) ทัศนะนี้อิงกับความเข้าใจที่ว่าท่านเราะสูลทำกรบานอย่างสม่ำเสมอและส่งเสริมให้ผู้อื่นทำแสดงถึงความจำเป็นของพิธีกรรมนี้

Kudhori, et al. (2023) ชี้ให้เห็นว่าความแตกต่างนี้มีผลกระทบต่อการปฏิบัติในชุมชนมุสลิม โดยในชุมชนที่ยึดถือมัซฮับฮะนะฟี จะมีการส่งเสริมให้ทำกรบานอย่างจริงจัง และอาจมีการตักเตือนผู้ที่มีความสามารถแต่ไม่ทำ ขณะที่ในชุมชนที่ยึดถือมัซฮับอื่นจะให้ความยืดหยุ่นมากกว่า

### ประเด็นที่ 2 เงื่อนไขและคุณสมบัติของสัตว์กรบาน

อุละมาอทั้งสี่มัซฮับมีความเห็นพ้องกันในเรื่องพื้นฐานของสัตว์ที่สามารถใช้ทำกรบานได้ คือต้องเป็นสัตว์เคี้ยวเอื้อง (บะฮีมะตุลอันอาม) ได้แก่ อูฐ วัว แกะ และแพะ อย่างไรก็ตาม มีความแตกต่างในรายละเอียดเกี่ยวกับอายุ คุณสมบัติ และลำดับความเหมาะสม

อายุของสัตว์ อุละมาอกำหนดอายุขั้นต่ำของสัตว์แต่ละชนิดที่สามารถใช้ทำกรบานได้ตามที่ระบุในหะดีษ ดังที่ M.Th.I. (2025) สรุปไว้ว่า อูฐต้องมีอายุ 5 ปีขึ้นไป (สันนุลอับดูอ) วัวต้องมีอายุ 2 ปีขึ้นไป (สัน มุขนี) แกะต้องมีอายุ 1 ปีขึ้นไป (สัน มุขนี) และแพะต้องมีอายุ 1 ปีขึ้นไป (สัน มุขนี) อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นสำหรับแกะที่อายุ 6 เดือนขึ้นไป (จัซอะฮฺ) หากมีร่างกายสมบูรณ์และดูเหมือนแกะอายุ 1 ปี

Alqahoom (2023) และ Kudhori, et al. (2023) ได้ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับการใช้แกะจัซอะฮฺ (อายุ 6 เดือน) ซึ่งเป็นประเด็นที่มีการอภิปรายในหมู่อุละมาอ โดยพบว่ามัซฮับส่วนใหญ่ยอมรับการใช้แกะจัซอะฮฺหากมีเหตุจำเป็น โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้ทำกรบานมีรายได้น้อยและไม่สามารถหาสัตว์ที่มีอายุครบตามเกณฑ์ได้ นี่แสดงให้เห็นถึงหลักการความยืดหยุ่น (ตัยซีร์) ในฟิกฮ์อิสลามที่คำนึงถึงบริบทและความสามารถของผู้ปฏิบัติ

คุณสมบัติและคำหิของสัตว์ อุละมาอทั้งสี่มัซฮับมีความเห็นพ้องกันว่าสัตว์ที่ใช้ทำกรบานต้องปราศจากตำหนิร้ายแรงที่ทำให้สัตว์ไม่สมบูรณ์ ดังที่ระบุในหะดีษที่ท่านเราะสูล กล่าวรายงานโดย At-

Tirmidhi, 892 CE, และ Abu Dawud, 888 CE ความว่า “สิ่งที่ไม่เพียงพอสำหรับการเชือดพลี: สัตว์ตาบอดข้างหนึ่งอย่างชัดเจน สัตว์ป่วยอย่างชัดเจน สัตว์ขาเป๋อย่างชัดเจน และสัตว์ผอมมากจนไม่มีไขมันกระดูก”

Alqahoom (2023) ได้ศึกษาโดยละเอียดเกี่ยวกับคำหุ้ที่มีผลต่อความเหมาะสมของสัตว์กูรบาน โดยแบ่งออกเป็น (1) คำหุ้ร้ายแรงที่ทำให้สัตว์ไม่สามารถใช้ทำกูรบานได้ เช่น ตาบอด ป่วยหนัก ขาหัก ผอมมาก, (2) คำหุ้ปานกลางที่ไม่เป็นอุปสรรคแต่ทำให้มูลค่าลดลง เช่น ขาหัก หางขาด หูกริด และ (3) คำหุ้เล็กน้อยที่ไม่มีผลกระทบ เช่น รอยแผลเป็นเล็กๆ ความแตกต่างระหว่างมัซฮับอยู่ที่รายละเอียดของคำหุ้ประเภทที่สองและสาม โดยมีมัซฮับฮาฟีมีแนวโน้มเข้มงวดกว่ามัซฮับอื่นในเรื่องนี้

ลำดับความเหมาะสมของชนิดสัตว์ อุละมาอมีทัศนะที่แตกต่างกันเกี่ยวกับชนิดสัตว์ที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการทำกูรบาน โดยสามารถแบ่งออกเป็นสองทัศนะหลัก

ทัศนะที่หนึ่ง ของอุละมาอส่วนใหญ่ (มาลิกี ฮะนะฟี และฮันบะลี) ถือว่าอูฐเป็นสัตว์ที่เหมาะสมที่สุดในการทำกูรบาน รองลงมาคือวัว จากนั้นเป็นแกะ และสุดท้ายคือแพะ เหตุผลของทัศนะนี้อิงกับขนาดและมูลค่าของสัตว์ รวมถึงปริมาณเนื้อที่สามารถแจกจ่ายได้ การเชือดอูฐหนึ่งตัวให้ผลประโยชน์แก่ผู้ยากไร้มากกว่าการเชือดแกะหนึ่งตัว (Al-Jaziri, 2003; Az-Zuhayli, 2017)

ทัศนะที่สอง ของมัซฮับฮาฟีอี ถือว่าแกะเป็นสัตว์ที่เหมาะสมที่สุด รองลงมาคือแพะ จากนั้นเป็นวัว และสุดท้ายคืออูฐ เหตุผลของทัศนะนี้อิงกับการปฏิบัติของท่านเราะซูลที่มักเชือดแกะในการทำกูรบาน รวมถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่อัลลอฮ์ทรงไถ่ป้ออิสมาอีลด้วยแกะ (Ash-Shafi'i, 820; An-Nawawi, 1277)

### ประเด็นที่ 3 ระยะเวลาและขั้นตอนการปฏิบัติกูรบาน

อุละมาอทั้งสี่มัซฮับมีความเห็นพ้องกันว่าในการทำกูรบานเริ่มต้นหลังจากสิ้นสุดละหมาดอีดิลอัฎฮาในวันที่ 10 ของเดือนซุลหิจญะฮ์ และสิ้นสุดเมื่อตะวันตกของวันที่ 13 ซุลหิจญะฮ์ (วันสุดท้ายของวันดีฮริก) รวมเวลาทั้งสิ้น 4 วัน ดังที่ M.Th.I. (2025) อธิบายว่า หลักฐานสำหรับช่วงเวลานี้มาจากหะดีษที่ท่านเราะซูล กล่าวไว้รายงานโดย Ahmad ความว่า “ทุกวันของวันดีฮริกเป็นวันสำหรับการเชือด” ตามที่อ้างถึงใน M.Th.I., 2025)

อย่างไรก็ตาม มีความแตกต่างในรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาที่เหมาะสมในแต่ละวัน โดยมีมัซฮับส่วนใหญ่ถือว่าเวลากลางวันหลังจากการละหมาดซุฮร์เป็นเวลาที่เหมาะสมที่สุด ขณะที่มัซฮับฮะนะฟียอมรับการเชือดในเวลากลางคืนด้วย แม้จะไม่ใช่ที่แนะนำ (Al-Kasani, 1191; Al-Marghinani, 1197)

สำหรับขั้นตอนการเชือด อุละมาอเน้นย้ำถึงความสำคัญของการปฏิบัติด้วยความเมตตาต่อสัตว์ ดังที่ระบุใน หะดีษรายงานโดย Muslim ibn al-Hajjaj, 875 CE, ศออีหมุสลิม ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ได้ทรงกำหนดความเมตตาในทุกสิ่ง ดังนั้นเมื่อพวกเจ้าฆ่า จงฆ่าด้วยความเมตตา และเมื่อพวกเจ้าเชือด จงเชือดด้วยความเมตตา และให้คนใดคนหนึ่งในพวกเจ้าลบล้างเลือดของเขา และให้เขาทำให้สัตว์ที่ถูกเชือดของเขาสบาย”

Alqahoom (2023) ชี้ให้เห็นว่าหะดีษนี้เป็นพื้นฐานสำหรับมาตรฐานสวัสดิภาพสัตว์ในอิสลาม ซึ่งรวมถึงการลบล้างเลือดให้คม การไม่ให้สัตว์เห็นการเชือดสัตว์ตัวอื่น การไม่ลากสัตว์ไปยังสถานที่เชือด และการเชือดอย่างรวดเร็วเพื่อลดความทุกข์ทรมาน

### ประเด็นที่ 4 การแจกจ่ายเนื้อกูรบาน

อุละมาอมีทัศนะที่หลากหลายเกี่ยวกับวิธีการแจกจ่ายเนื้อกูรบาน โดยแบ่งออกเป็นสามส่วนเป็นแนวทางที่แนะนำ หนึ่งในสามสำหรับครอบครัวผู้ทำกูรบาน หนึ่งในสามสำหรับของขวัญแก่เพื่อนและเพื่อน

บ้าน และหนึ่งในสามสำหรับผู้ยากไร้และผู้ต้องการความช่วยเหลือ อย่างไรก็ตาม นี่เป็นเพียงแนวทางที่แนะนำ ไม่ใช่ข้อบังคับที่เข้มงวด (Al-Jaziri, 2003)

Musa (2023) ได้ศึกษาประเด็นร่วมสมัยเกี่ยวกับการแจกจ่ายเนื้อ قربานแก่ผู้ที่ไม่ใช่มุสลิม โดยพบว่ามัสยิดส่วนใหญ่อนุญาตให้แจกจ่ายแก่ผู้ยากไร้ที่ไม่ใช่มุสลิมได้ โดยเฉพาะในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม เนื่องจากการแสดงถึงความเมตตาและความกรุณาที่อิสลามส่งเสริม นอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างความเข้าใจและสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมุสลิมกับผู้ที่ไม่ใช่มุสลิมในชุมชนเดียวกัน

#### ประเด็นที่ 5 รูปแบบการปฏิบัติร่วมสมัย

ในยุคปัจจุบัน มีรูปแบบการปฏิบัติ قربานที่ปรับเปลี่ยนไปจากแบบดั้งเดิม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทสังคมและเศรษฐกิจ โดย Rosmita et al. (2023) ได้ศึกษารูปแบบ "อริซาน قربาน" (การรวมกลุ่มซื้อสัตว์ قربาน) ซึ่งเป็นที่นิยมในประเทศอินโดนีเซียและได้แพร่หลายมาสู่ประเทศอื่นๆ รวมถึงประเทศไทย โดยพบว่าอุละมาอ่วมสมัยส่วนใหญ่ยอมรับรูปแบบนี้ หากเป็นไปตามเงื่อนไขของสัญญาที่สอดคล้องกับกฎหมาย ไม่มีองค์ประกอบของริบา (ดอกเบี้ย) หรือการพนัน และมีความโปร่งใสในการจัดการ

Wardi & Walid (2021) ได้เปรียบเทียบทัศนะของสองกลุ่มในอินโดนีเซีย คือ LDII และ al-Washliyah เกี่ยวกับการทำ قربานแบบกลุ่ม (ปาตุงจัน) โดยพบว่าทั้งสองกลุ่มยอมรับรูปแบบนี้ แต่มีเงื่อนไขที่แตกต่างกันเล็กน้อย โดยเน้นย้ำถึงความสำคัญของการมีเจตนา (นียะฮ์) ที่ถูกต้องและการปฏิบัติตามหลักชะรีอะฮ์อย่างเคร่งครัด

Akram et al. (2024) ได้ศึกษาการปฏิบัติ قربานในชุมชนมุสลิมในหมู่บ้านเต็มบุง จากมุมมองของหะดีษศอฮ์อัลบุคอรี โดยพบว่าแม้จะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบบางอย่างเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น แต่ชุมชนยังคงยึดมั่นในหลักการพื้นฐานของการทำ قربานตามที่ระบุในหะดีษ โดยเฉพาะในเรื่องเงื่อนไขของสัตว์ เวลาที่ปฏิบัติ และวิธีการเชือด

#### ตารางสรุปทัศนะของอุละมาอ์เกี่ยวกับประเด็นสำคัญของการทำ قربาน

| ประเด็น                       | มัซฮับฮะนะฟี                         | มัซฮับมาลิกี                         | มัซฮับชาฟีอี                         | มัซฮับฮัมบะลี                        |
|-------------------------------|--------------------------------------|--------------------------------------|--------------------------------------|--------------------------------------|
| สถานที่                       | วาญิบสำหรับผู้มี                     | สุนนะฮ์มุอักกัต                      | สุนนะฮ์มุอักกัต                      | สุนนะฮ์มุอักกัต                      |
| กฎหมาย                        | ความสามารถ                           |                                      |                                      |                                      |
| อายุขั้นต่ำของสัตว์ (อูฐ)     | 5 ปี                                 | 5 ปี                                 | 5 ปี                                 | 5 ปี                                 |
| อายุขั้นต่ำของสัตว์ (วัว)     | 2 ปี                                 | 2 ปี                                 | 2 ปี                                 | 2 ปี                                 |
| อายุขั้นต่ำของสัตว์ (แกะ/แพะ) | 1 ปี (แกะ 6 เดือนได้ หากสมบูรณ์)     | 1 ปี (แกะ 6 เดือนได้ หากสมบูรณ์)     | 1 ปี (เข้มงวดกว่า)                   | 1 ปี (แกะ 6 เดือนได้ หากสมบูรณ์)     |
| ลำดับความเหมาะสมของสัตว์      | อูฐ > วัว > แกะ > แพะ                | อูฐ > วัว > แกะ > แพะ                | แกะ > แพะ > วัว > อูฐ                | อูฐ > วัว > แกะ > แพะ                |
| เวลาเริ่มต้น                  | หลังละหมาดอีดิลอัฎฮา (10 ชุลหิจญะฮ์) | หลังละหมาดอีดิลอัฎฮา (10 ชุลหิจญะฮ์) | หลังละหมาดอีดิลอัฎฮา (10 ชุลหิจญะฮ์) | หลังละหมาดอีดิลอัฎฮา (10 ชุลหิจญะฮ์) |

| เวลาสิ้นสุด        | ตะวันตกวันที่ 13   | ตะวันตกวันที่ 13 | ตะวันตกวันที่ 13 | ตะวันตกวันที่ 13 |
|--------------------|--------------------|------------------|------------------|------------------|
|                    | ซุลหิจญะฮฺ         | ซุลหิจญะฮฺ       | ซุลหิจญะฮฺ       | ซุลหิจญะฮฺ       |
| การเชือดใน         | อนุญาต แต่ไม่      | ไม่แนะนำ         | ไม่แนะนำ         | ไม่แนะนำ         |
| เวลากลางคืน        | แนะนำ              |                  |                  |                  |
| การแจกจ่ายแก่      | อนุญาต (ด้วยเหตุผล | อนุญาต           | อนุญาต           | อนุญาต           |
| ผู้ที่ไม่ใช่มุสลิม | มนุษยธรรม)         |                  |                  |                  |
| การทำกุรบาน        | อนุญาต หากสัญญา    | อนุญาต หาก       | อนุญาต หาก       | อนุญาต หากสัญญา  |
| นแบบกลุ่ม (อริ     | ถูกต้อง            | สัญญาถูกต้อง     | สัญญาถูกต้อง     | ถูกต้อง          |
| ชาน)               |                    |                  |                  |                  |

**หมายเหตุ:** ตารางนี้สรุปทัศนคติหลักของแต่ละมัซฮับ อาจมีความเห็นที่แตกต่างกันภายในมัซฮับเดียวกันในรายละเอียดปลีกย่อย

### อภิปรายผล

จากผลการศึกษาที่ได้นำเสนอข้างต้น สามารถอภิปรายผลในประเด็นสำคัญหลายประการที่สะท้อนทั้งความเป็นเอกภาพและความหลากหลายของฟิกฮ์อิสลามเกี่ยวกับการทำกุรบาน รวมถึงการนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย ดังนี้

#### ความสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมา

ผลการศึกษาครั้งนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ M.Th.I. (2025) และ Kudhori et al. (2023) ที่ชี้ให้เห็นว่าอะละมาส่วนใหญ่ถือว่าการทำกุรบานเป็นสุนนะฮฺอักกิด ไม่ใช่วาญิบหรือฟิรฎุ ยกเว้นมัซฮับฮะนะฟีที่มีทัศนะที่เข้มงวดกว่า การศึกษานี้ขยายความเข้าใจโดยการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างมัซฮับทั้งสี่อย่างเป็นระบบ และชี้ให้เห็นถึงหลักการทางฟิกฮ์ที่อยู่เบื้องหลังความแตกต่างเหล่านี้ ซึ่งเป็นการเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการที่งานวิจัยก่อนหน้านี้ยังไม่ได้ดำเนินการอย่างครอบคลุม ในประเด็นของเงื่อนไขสัตว์กุรบาน การศึกษานี้สนับสนุนข้อค้นพบของ Alqahoom (2023) ที่แสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นของอะละมาในการยอมรับแกะจ๊ะฮะฮฺ (อายุ 6 เดือน) เป็นการแสดงให้เห็นถึงหลักการตัยซีร์ (การทำให้ง่าย) ในฟิกฮ์อิสลาม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการที่ว่าอิสลามไม่ได้ต้องการให้ศาสนาเป็นภาระหนักแก่ผู้ศรัทธา ดังที่อัลลอฮ์ตรัสในอัลกุรอานซูเราะห์อัลบะเกาะเราะห์ โองการที่ 185 ความว่า “อัลลอฮ์ทรงประสงค์ความสะดวกสบายสำหรับพวกเจ้า และไม่ทรงประสงค์ความลำบากสำหรับพวกเจ้า” (นักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทยสมาคม, 1998)

การศึกษาของ Rosmita et al. (2023), Wardi & Walidi (2021) และ Akram, et al. (2024) เกี่ยวกับรูปแบบการปฏิบัติกุรบานร่วมสมัย โดยเฉพาะการทำกุรบานแบบกลุ่มหรืออริชาน มีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับบริบทของชุมชนมุสลิมในประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้และชุมชนมุสลิมในเขตเมืองใหญ่ รูปแบบนี้ช่วยให้ผู้ที่มีรายได้น้อยสามารถมีส่วนร่วมในพิธีกรรมกุรบานได้ โดยไม่จำเป็นต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายทั้งหมดตามลำพัง อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตในชุมชนมุสลิมไทย พบว่ายังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนบางประการเกี่ยวกับการทำกุรบาน เช่น ความเข้าใจว่าการทำกุรบานเป็นข้อบังคับสำหรับทุกคน (อาจเป็นผลมาจากอิทธิพลของมัซฮับฮะนะฟีที่มีอยู่ในภูมิภาคเอเชียใต้) หรือความสับสนเกี่ยวกับเงื่อนไขของสัตว์ที่สามารถใช้ได้ การศึกษานี้จึงมีประโยชน์ในการชี้แจงและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ชุมชน โดยเฉพาะในการแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของทัศนะที่สอดคล้องกับหลักฟิกฮ์ทั้งหมด

ในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมของไทย การศึกษาของ Musa (2023) เกี่ยวกับการแจกจ่ายเนื้อกุรบานแก่ผู้ที่ไม่ใช่มุสลิมมีความสำคัญอย่างยิ่ง การที่อุละมาอ์ยอมรับการปฏิบัติดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงมิติของความเมตตาและความเอื้อเฟื้อในอิสลามที่ไม่จำกัดเพียงแต่ผู้ที่นับถือศาสนาเดียวกัน นี่เป็นข้อความที่สำคัญในการสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนมุสลิมกับชุมชนอื่นในสังคมไทย ซึ่งสอดคล้องกับหลักการที่อัลลอตรัสในซูเราะห์อัลมุตะหะนะห์ โองการที่ 8 ความว่า “อัลลอฮ์มิได้ทรงห้ามพวกเจ้าจากบรรดาผู้ที่ไม่ได้ต่อสู้กับพวกเจ้าในเรื่องศาสนา และไม่ได้ขโมยพวกเจ้าออกจากบ้านเรือนของพวกเจ้า ที่จะไม่เมตตาต่อพวกเขาและปฏิบัติต่อพวกเขาอย่างเป็นธรรม” (นักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทยสมาคม, 1998)

### ประเด็นด้านสวัสดิภาพสัตว์และจริยธรรม

แม้ว่าการศึกษานี้จะไม่ได้มุ่งเน้นไปที่ประเด็นด้านสวัสดิภาพสัตว์โดยตรง แต่การที่อัลลอฮ์และท่านเราะสูลได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการปฏิบัติต่อสัตว์ด้วยความเมตตาแสดงให้เห็นว่าอิสลามให้ความสำคัญกับประเด็นนี้มาตั้งแต่เริ่มต้น ดังที่ปรากฏในหะดีษที่กล่าวถึงการล้มสัตว์ให้คมและการไม่ให้สัตว์เห็นการเชือดสัตว์ตัวอื่น นี่เป็นหลักการที่สอดคล้องกับมาตรฐานสวัสดิภาพสัตว์สมัยใหม่ที่กำลังได้รับความสนใจในระดับสากล ในบริบทไทย โดยเฉพาะในพื้นที่เมืองที่มีการตระหนักถึงสิทธิสัตว์มากขึ้น ชุมชนมุสลิมจำเป็นต้องแสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติกุรบานตามหลักอิสลามนั้นคำนึงถึงสวัสดิภาพของสัตว์อย่างจริงจัง การฝึกอบรมผู้ที่ทำหน้าที่เชือดสัตว์ให้มีความรู้และทักษะที่เหมาะสม รวมถึงการใช้อุปกรณ์ที่ทันสมัยและสะอาดถูกสุขอนามัย จะช่วยสร้างความมั่นใจแก่สาธารณะและแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบของชุมชนมุสลิม

### ความยืดหยุ่นและความหลากหลายในฟิกฮ์อิสลาม

หนึ่งในข้อค้นพบที่สำคัญของการศึกษานี้คือการแสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและความหลากหลายของทัศนะในฟิกฮ์อิสลาม ความแตกต่างระหว่างมัซฮับไม่ได้เป็นการขัดแย้ง แต่เป็นการสะท้อนถึงความพยายามของอุละมาอ์ในการตีความหลักฐานทางศาสนาให้สอดคล้องกับบริบทและสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ดังที่อิมามอัซชาฟีอียะเคยกล่าวไว้ว่า “ความแตกต่างของทัศนะในหมู่อุละมาอ์คือความเมตตาสำหรับอุมมะฮ์” (al-Jaziri, 2003) ในบริบทไทยซึ่งมีชุมชนมุสลิมที่หลากหลายทั้งในแง่เชื้อชาติและพื้นเพของการศึกษาทางศาสนา การเข้าใจถึงความหลากหลายของทัศนะนี้จะช่วยลดความขัดแย้งภายในชุมชนและส่งเสริมให้เกิดการยอมรับความแตกต่างท่ามกลางความเป็นเอกภาพของศรัทธาพื้นฐาน

### ข้อจำกัดของการศึกษา

การศึกษานี้มีข้อจำกัดบางประการที่ควรนำมาพิจารณา ได้แก่ (1) การศึกษามุ่งเน้นเฉพาะมิติทางนิติศาสตร์อิสลาม (ฟิกฮ์) โดยไม่ได้ครอบคลุมมิติอื่นๆ เช่น มิติทางเศรษฐกิจสังคม มิติทางจิตวิญญาณ หรือมิติทางประวัติศาสตร์อย่างละเอียด (2) การศึกษาใช้เอกสารเป็นแหล่งข้อมูลหลัก โดยไม่ได้มีการศึกษาภาคสนามเพื่อสังเกตการปฏิบัติจริงในชุมชน และ (3) การศึกษามุ่งเน้นเฉพาะมัซฮับสุนนีย์ทั้งสิ้น โดยไม่ได้ครอบคลุมทัศนะของมัซฮับอื่น ๆ

### สรุปผล

การศึกษานี้ได้วิเคราะห์บทบัญญัติการทำกุรบานตามหลักฐานทางศาสนาอิสลามและทัศนะของอุละมาอ์จากมัซฮับต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ โดยสามารถสรุปประเด็นสำคัญ คือ การทำกุรบานมีรากฐานมาจากหลักฐานทางศาสนาที่ชัดเจนทั้งจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และอิजญ์มาอ์ เป็นพิธีกรรมที่เริ่มต้นหลังจากละหมาดอีดิลอัฎฮาในวันที่ 10 ชุลหิจญะฮ์และสิ้นสุดในวันที่ 13 ชุลหิจญะฮ์ โดยใช้สัตว์เคี้ยวเอื้อง (อูฐ วัว แกะ แพะ) ที่มีอายุและคุณสมบัติตามที่กำหนด อุละมาอ์ส่วนใหญ่ถือว่าการทำกุรบานเป็นสุนนะฮ์

มูฮักกัต ยกเว้นมัซฮับฮนะฟีที่ถือว่าเป็นวาญิบ มีความแตกต่างในรายละเอียดเกี่ยวกับเงื่อนไขของสัตว์และลำดับความเหมาะสมของชนิดสัตว์ระหว่างมัซฮับ โดยมีมัซฮับชาฟีอีให้ความสำคัญกับแกะและแพะ ขณะที่มัซฮับอื่นเน้นอูฐและวัว การศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและความหลากหลายของฟิกฮ์อิสลามในการตอบสนองต่อบริบทสังคมที่แตกต่างกัน รวมถึงการยอมรับรูปแบบการปฏิบัติร่วมสมัย เช่น การทำกุรบานแบบกลุ่ม ซึ่งช่วยให้ผู้ที่มีรายได้น้อยสามารถมีส่วนร่วมในพิธีกรรมนี้ได้ นอกจากนี้ การที่อิสลามเน้นย้ำถึงความเมตตาต่อสัตว์และการแจกจ่ายเนื้อกุรบานแก่ผู้ยากไร้ แสดงให้เห็นถึงมิติทางสังคมและจริยธรรมของพิธีกรรมนี้ที่เกินกว่าการเป็นเพียงการปฏิบัติทางศาสนา

## ข้อเสนอแนะ

### 1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการปฏิบัติ

1.1 สำหรับสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและมัสยิดต่างๆ ควรจัดโครงการอบรมความรู้เกี่ยวกับบทบัญญัติการทำกุรบานอย่างถูกต้องสำหรับอิหม่าม ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป โดยเน้นการชี้แจงเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของกุรบาน เงื่อนไขของสัตว์ เวลาที่เหมาะสม และวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้อง รวมถึงการเผยแพร่ความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายของทัศนะในฟิกฮ์อิสลามเพื่อลดความขัดแย้งภายในชุมชน นอกจากนี้ ควรจัดทำคู่มือการปฏิบัติกุรบานเป็นภาษาไทยที่เข้าใจง่าย มีภาพประกอบ และอ้างอิงหลักฐานทางศาสนาที่เชื่อถือได้

1.2 สำหรับผู้ทำหน้าที่เชือดสัตว์ ควรจัดหลักสูตรฝึกอบรมเกี่ยวกับวิธีการเชือดสัตว์ตามหลักศาสนาอิสลามที่ถูกต้อง โดยเน้นการปฏิบัติต่อสัตว์ด้วยความเมตตา การใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสม การรักษาความสะอาดและสุขอนามัย รวมถึงการปฏิบัติตามมาตรฐานสวัสดิภาพสัตว์ที่สอดคล้องทั้งกับหลักศาสนาและกฎหมายของประเทศ การออกใบรับรองสำหรับผู้ผ่านการฝึกอบรมจะช่วยสร้างความมั่นใจแก่ชุมชนและสาธารณะ

1.3 สำหรับชุมชนมุสลิม ควรส่งเสริมการจัดกุรบานแบบเป็นระบบและมีการบริหารจัดการที่ดี โดยเฉพาะรูปแบบการทำกุรบานแบบกลุ่มที่ช่วยให้ผู้มีรายได้น้อยสามารถมีส่วนร่วมได้ ควรมีความโปร่งใสในการบริหารจัดการเงิน การเลือกซื้อสัตว์ และการแจกจ่ายเนื้อกุรบาน รวมถึงการทำบัญชีรายรับรายจ่ายที่ชัดเจน นอกจากนี้ ควรส่งเสริมให้มีการแจกจ่ายเนื้อกุรบานอย่างเป็นธรรม โดยคำนึงถึงผู้ยากไร้ทั้งที่เป็นมุสลิมและไม่ใช่มุสลิม เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมพหุวัฒนธรรม

1.4 สำหรับหน่วยงานด้านสุขภาพและสัตวแพทย์ ควรให้ความร่วมมือในการตรวจสอบสุขภาพสัตว์ก่อนการเชือด ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับมาตรฐานสุขอนามัยและความปลอดภัยของอาหาร และสนับสนุนการจัดตั้งสถานที่เชือดสัตว์ที่ถูกสุขลักษณะและได้มาตรฐาน โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลอีดิลอฎฮาที่มีการเชือดสัตว์จำนวนมาก

1.5 สำหรับสื่อมวลชนและภาคประชาสังคม ควรนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการทำกุรบานอย่างถูกต้องและเป็นธรรม โดยเน้นมิติของความเมตตา ความเสียสละ และการช่วยเหลือผู้ยากไร้ ซึ่งเป็นคุณค่าสากลที่ทุกศาสนาและวัฒนธรรมให้ความสำคัญ การนำเสนอที่ถูกต้องจะช่วยสร้างความเข้าใจและลดอคติที่อาจเกิดขึ้นในสังคม

## 2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

2.1 ควรทำการศึกษาเชิงปริมาณเกี่ยวกับรูปแบบการปฏิบัติกรบานในชุมชนมุสลิมไทย โดยสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับสัดส่วนของผู้ที่ทำกรบาน ประเภทของสัตว์ที่นิยมใช้ มูลค่าทางเศรษฐกิจ และการกระจายตัวของเนื้อกรบาน เพื่อเข้าใจภาพรวมและผลกระทบทางสังคมเศรษฐกิจของพิธีกรรมนี้ในบริบทไทย

2.2 ควรทำการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับประสบการณ์และความหมายของการทำกรบานสำหรับมุสลิมไทยในบริบทต่างๆ เช่น มุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มุสลิมในเขตเมืองใหญ่ และมุสลิมที่อาศัยในพื้นที่ที่เป็นชนกลุ่มน้อย เพื่อเข้าใจมิติทางจิตวิญญาณและสังคมวัฒนธรรมของพิธีกรรมนี้

2.3 ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการปฏิบัติกรบานในประเทศไทยกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย และบรูไน เพื่อเข้าใจความแตกต่างและความคล้ายคลึงกันในการปรับตัวของพิธีกรรมอิสลามในบริบทท้องถิ่น

2.4 ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของเทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการทำกรบาน การระดมทุน และการประสานงานการจัดกรบานแบบกลุ่ม เพื่อพัฒนารูปแบบการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพและเข้าถึงได้ง่ายขึ้น

## เอกสารอ้างอิง

นักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทยสมาคม. (1998). *พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมแปลเป็นภาษาไทย*. ศูนย์กษัตริย์ฟ้าฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน.

Abu Dawud, S. ibn A. (888 CE). *Sunan Abi Dawud*. Dar al-Risalah al-Alamiyyah.

Ad-Dusuqi, M. A. (1815). *Hashiyat ad-Dusuqi ala al-sharh al-kabir*. Dar al-Fikr.

Akram, U., Nasution, M., & Damanik, N. (2024). The implementation of qurban worship in the perspective of Sahih Hadith of al-Bukhari: A case study of the Muslim community in Tembung Village. *Jurnal Ilmiah Mizani: Wacana Hukum, Ekonomi Dan Keagamaan*, 11(1), 123-145. <https://doi.org/10.29300/mzn.v11i1.2944>

Al-Bahuti, M. Y. (1641). *Kashshaf al-qina' an matn al-Iqna'*. Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.

Al-Bukhari, M. I. (846 CE). *Sahih al-Bukhari*. Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.

Al-Jaziri, A. R. (2003). *Al-Fiqh ala al-madhahib al-arba'ah* (New ed., Vols. 1-5). Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.

Al-Kasani, A. B. (1191). *Bada'i al-sana'i fi tartib al-shara'i*. Dar al-Kitab al-Arabi.

Al-Marghinani, B. A. (1197). *Al-Hidayah fi sharh bidayat al-mubtadi*. Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.

Al-Mawardi, A. H. (1058). *Al-Hawi al-kabir fi fiqh madhhab al-Imam ash-Shafi'i*. Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.

Alqahoom, A. (2023). Defects affecting the Qurban: A study of Islamic law perspectives. *Demak Universal Journal of Islam and Sharia*, 1(3), 89-112. <https://doi.org/10.61455/deujis.v1i03.44>

An-Nasa'i, A. A. (915 CE). *Sunan an-Nasa'i*. Maktab al-Matbu'at al-Islamiyyah.

- An-Nawawi, Y. S. (1277). *Al-Majmu' sharh al-Muhadhdhab*. Dar al-Fikr.
- Ash-Shafi'i, M. I. (820). *Al-Umm*. Dar al-Ma'rifah.
- At-Tirmidhi, M. ibn I. (892 CE). *Jami' at-Tirmidhi*. Dar al-Gharb al-Islami.
- Az-Zuhayli, M. M. (2017). *Muqaranat al-madhahib fi al-udhiyah*. Dar al-Qalam.
- Ibn Abidin, M. A. (1836). *Radd al-muhtar ala al-durr al-mukhtar*. Dar al-Fikr.
- Ibn Majah, M. ibn Y. (887 CE). *Sunan Ibn Majah*. Dar Ihya' al-Kutub al-Arabiyyah.
- Ibn Muflih, M. M. (1362). *Al-Mubdi' fi sharh al-Muqni'*. Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.
- Ibn Qudamah, M. A. (1223). *Al-Mughni*. Dar al-Fikr.
- Kudhori, M., Putri, A., & Mundhir, M. (2023). Cheap qurban campaign: A qurban hadith analysis with Jadza'ah lamb perspective of Fiqh al-Taysir. *Hukum Islam*, 23(1), 167-195. <https://doi.org/10.24014/jhi.v23i1.21498>
- M.Th.I., L. (2025). Kajian hadith tematik tentang udhiyah (Binatang Qurban). *Sanaamul Quran: Jurnal Wawasan Keislaman*, 6(1), 45-78. <https://doi.org/10.62096/sq.v6i1.153>
- Malik ibn Anas. (795). *Al-Muwatta*. Dar Ihya' al-Turath al-Arabi.
- Musa, A. (2023). Analisis pendistribusian daging qurban bagi masyarakat Muslim dan non Muslim ditinjau dari Fikih (Studi kasus di Yayasan Darussalam Desa Sambiroto Kecamatan Baron Kabupaten Nganjuk). *Qawānīn Journal of Economic Syaria Law*, 7(1), 89-115. <https://doi.org/10.30762/qaw.v7i1.202>
- Muslim ibn al-Hajjaj. (875 CE). *Sahih Muslim* (Vols. 1-8). Dar al-Fikr.
- Rosmita, R., Sam, Z., 'Aini, I., & Nasaruddin, N. (2023). Arisan Kurban dalam perspektif Hukum Islam. *AL-KHIYAR: Jurnal Bidang Muamalah dan Ekonomi Islam*, 3(1), 56-82. <https://doi.org/10.36701/al-khiyar.v3i1.908>
- Sahnun, A. S. (854). *Al-Mudawwanah al-kubra*. Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.
- Wardi, S., & Walidi, I. (2021). Diskursus pengamalan berqurban menurut LDII dan Al Washliyah; berqurban secara berjama'ah (Patungan). *Islamijah: Journal of Islamic Social Sciences*, 2(1), 78-98. <https://doi.org/10.30821/islamijah.v2i1.14679>